

РОЛЬ ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

*Л.П. Міронець, А.П. Вакал
м. Суми, Україна*

Програма з біології для загальноосвітньої школи передбачає навчання учнів елементам дослідної роботи з сільськогосподарськими, дикорослими та квітково-декоративними рослинами. Тому вчитель біології повинен мати необхідні навички з організації та проведення дослідно-практичної роботи, тобто бути професійно компетентним.

Питаннями професійної компетентності займалися такі дослідники як В. Адольф, Ю. Варданян, В. Веснін, Е. Зеєр, І. Зязюн, І. Колесникова, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, Е. Рогов, Є. Сахарчук, В. Сериков, В. Синенко, А. Щербаков, А. Хуторський та ін.

Дослідник В. Адольф стверджує, що "професійна компетентність – це складне утворення, що вміщує комплекс знань, умінь, властивостей і якостей особистості, що забезпечують варіативність, оптимальність та ефективність побудови навчально-виховного процесу" [1, с. 118]. Науковець В. Веснін окреслює професійну компетентність як здатність працівника якісно й безпомилково виконувати свої функції, як у звичайних, так і в екстремальних умовах, успішно опановувати нові знання й швидко адаптуватися до змінних умов [2, с. 59]. Під професійною компетентністю науковець А. Хуторський розуміє сукупність ключових, базових і спеціальних компетентностей. Ключові компетентності – компетентності, необхідні для будь-якої професійної діяльності, пов'язані з успіхом особистості. Базові компетентності відображають специфіку педагогічної діяльності в межах вимог до системи освіти. Спеціальні компетентності, на думку вченого, відображають специфіку конкретної предметної й надпредметної сфери професійної діяльності [7].

Ми поділяємо думки вчених та вважаємо, що професійна компетентність вчителя є складним утворенням та передбачає готовність і здатність педагога виконувати педагогічні функції, дозволяє продуктивно вирішувати навчально-виховні завдання, спрямовані на формування особистості учня.

Під час підготовки учителя біології серед різноманітних форм організації навчально-виховної роботи у педагогічному ВНЗ чільне місце займають польові практики. Під час підготовки майбутніх учителів біології особливої уваги заслуговують польові практики з біологічних дисциплін – ботаніки, зоології, основ сільського господарства, генетики, фізіології рослин, методики навчання біології та природознавства. Зупинимось на розгляді значення польових практик з основ сільського господарства та методики навчання біології у формуванні професійної компетенції вчителя біології.

Польова практика з основ сільського господарства передбачає поглиблення знань, навичок і вмінь студентів з даного предмету. Цей вид занять охоплює основні галузі сільськогосподарського виробництва і ставить перед студентами такі завдання, як закріплення теоретичного матеріалу курсу, оволодіння вміннями і навичками вирощування найважливіших сільськогосподарських культур, засвоєння методики та практичних вмінь проведення польових досліджень, набуття навиків з відбору і аналізу зразків ґрунту, ознайомлення з основними сільськогосподарськими культурами України на колекційних ділянках, закріплення знань з організації навчально-дослідної ділянки та її відділів у загальноосвітніх навчальних закладах тощо.

Важливість практики підкреслюється тим, що вчитель біології загальноосвітньої школи повинен вміти виконувати весь цикл робіт з посіву і посадки сільськогосподарських культур, агротехнічному догляду за ними, вчасно збирати і правильно використовувати та зберігати урожай. Йому необхідні навички організації і проведення дослідної роботи на учбово-дослідній ділянці.

Наприклад, під час проведення навчального заняття на тему: «Дослідження ґрунтового розрізу» студенти навчаються правильно вибрати місце для дослідження

властивостей ґрунту, освоюють методику виконання основного ґрунтового розрізу та проводять дослідження властивостей ґрунту в польових умовах, такі як визначення механічного складу, забарвлення генетичних горизонтів, структури, складення та вологості ґрунту найпростішими методами.

На занятті «Ознайомлення із структурою навчально-дослідної земельної ділянки» студенти знайомляться із структурою і видовим складом сільськогосподарських культур Ботанічного саду Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка, складають схему сівозміни колекційної ділянки польових та овочевих культур. Під час навчального заняття на тему: «Догляд за польовими культурами» студенти третього курсу вивчають основні види догляду за сільськогосподарськими рослинами. Для цього за допомогою гербарію і визначника рослин ознайомлюються з основними видами бур'янів та методами боротьби з ними, проводять дослідження вибраної ділянки і виявляють вегетуючі види бур'янів. На основі стану посіву, виду культури, фази росту тощо проводять заходи догляду за культурою (розпушування міжрядь, формування густоти, знищення бур'янів та ін.) [4].

Тематика дослідницьких робіт у відділку польових та овочевих культур навчально-дослідної земельної ділянки може бути такою: «Вплив густоти стояння рослин на ріст, розвиток і урожай сільськогосподарських рослин», «Вплив глибини загортання насіння на урожай», «Вплив пікірування розсади на урожай помідорів», «Сортовивчення картоплі», «Вивчення кращих способів внесення органічних добрив на урожай капісти» та ін.

Основними завданнями польової практики з методики навчання біології є:

1) продовжувати формувати професійні уміння організації навчально-виховного процесу з біології на шкільній навчально – дослідній ділянці і у природі;

2) формувати уміння планувати територію навчально – дослідної ділянки, роботу учнів на ній;

3) формувати педагогічні уміння проводити практичні заняття на шкільній навчально-дослідній ділянці, організувати роботу учнів по догляду за сільськогосподарськими тваринами і рослинами;

4) керувати фенологічними спостереженнями учнів за розвитком рослин і тварин, організувати виконання літніх завдань, розвивати інтерес в учнів до натуралістичної роботи;

5) формувати уміння проводити екскурсії в природу, на шкільну навчально-дослідну ділянку;

6) формувати уміння здійснювати краєзнавчу, натуралістичну роботу екологічного і природоохоронного спрямування, виховувати в учнів естетичні смаки, почуття любові до рідного краю, здійснювати екологічне та природоохоронне виховання [3].

Тематика завдань для індивідуальної роботи студентів під час польової практики з методики навчання біології передбачає: розробку проекту композиції навчально – дослідної ділянки для міської та сільської школи, підготовку та проведення шкільних програмних та краєзнавчих екскурсій на території навчально – дослідної ділянки, планування літньої роботи учнів, методику закладання та проведення дослідів у колекційному та квітково-декоративному відділках, організацію фенологічних спостережень за сільськогосподарськими культурами, плодовими деревами та декоративними рослинами, методику підготовки учнів до роботи зі збирання природних матеріалів та виготовлення наочності.

Важливим елементом методичної польової практики є екскурсійний практикум. У ході його проведення студенти набувають методичних умінь підготовки і проведення програмних та натуралістичних екскурсій з різних розділів біології. Одночасно студенти знайомляться з тематикою, особливостями проведення екскурсій, змістом групових та індивідуальних завдань з учнями, набувають навичок проведення екскурсій. Завдяки екскурсіям студенти знайомляться з передовим досвідом учителів біології, особливостями натуралістичної та дослідницької роботи позашкільних закладів.

Дослідницька робота студентів у відділку квітково-декоративних рослин навчально-

дослідної земельної ділянки передбачає закладання таких дослідів: «Прискорення розмноження жоржин», «Вивчення найкращих строків живцювання флоксів», «Сортовивчення глідолусів, айстр, тюльпанів та ін.», «Вплив доз мінеральних добрив на тривалість цвітіння квітково-декоративних рослин».

Таким чином, виконання студентами природничо-географічного факультету усіх завдань польових практик сприяє формуванню професійної компетентності до викладання біології у загальноосвітніх навчальних закладах.

Література

1. Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя: монография / Красноярский Гос. университет / В.А. Адольф. – Красноярск: КрГУ, 1998. – 286 с.
2. Веснин В.Р. Практический менеджмент персонала : Пособие по кадровой работе / В.Р. Веснин. – М.: Юрист, 1998. – 96 с.
3. Загальна методика навчання біології / За ред. І.В. Мороза. – К.: Либідь, 2006.
4. Основи сільського господарства: Практикум / Б.М.Польський, М.І. Стеблянко, Р.Д. Чмир, В.С. Яворський. - К.: Вища школа, 1983. – 246с.
5. Положення про навчально – дослідну земельну ділянку загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчально – виховних закладів // Біологія і хімія в школі. - 1998. – № 2.
6. Польський Б.М., Стеблянко М.І., Чмир Р.Д. і ін. Основи сільського господарства. - К.: Вища школа, 1991. – 296 с.
7. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование. – 2003. – № 2. – С.58-64.

АСПЕКТИ ЛЕКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Л. ПІСАРЖЕВСЬКОГО, М. ПРОТОДЬЯКОНОВА ТА О.ТЕРПИГОРЕВА

*О.А. Міщенко
м. Харків, Україна*

Постановка проблеми. Недооцінка та малодослідженість шляхів розв'язання проблеми вдосконалення лекторської майстерності викладацького складу вищих навчальних закладів України загострюють потребу відродження і втілення в практику кращих педагогічних ідей і здобутків минулого.

Серед плеяди викладачів вищих навчальних закладів кінця ХІХ - початку ХХ століття великий інтерес, у царині нашого дослідження, представляють постаті видатних педагогів Катеринославського вищого гірничого училища (заснованого 1899 року) - першого вищого навчального закладу зазначеного регіону [2, с. 3; 3, с. 35].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед авангарду професорсько-викладацького складу зазначеного ВНЗ дослідники з питань історії становлення та розвитку Дніпропетровського гірничого університету М. Карлов, М. Мельников, Г. Півняк, А. Ренгевич, П. Рубін, Г. Швидько та інші з великою пошаною згадували професорів Л. Пісаржевського, М. Протодьяконова й О. Терпигорева. Особистості та педагогічна діяльність вказаних природознавців були прикладом лекторської майстерності викладача, а аудиторні заняття користувалися незмінним попитом серед студентів: «...це були лекції, які розкривали перед слухачами широкі горизонти, не обмежуючи людину в її прагненні до пізнання природи» [4, с. 14].

Питання лекторської майстерності у викладацькій діяльності Л. Пісаржевського (1874 - 1938) знайшли своє відображення у спогадах та дослідженнях Ф. Березовської, Г. Файбусовича, Л. Петражицького, В. Ройтера, М. Розенберг; педагогічну майстерність О. Терпигорева (1873-1959) досліджували М. Мельников, А. Ратькіна, Б. Розентретер; науково-педагогічні погляди М. М. Протодьяконова (1874-1930) розкривали О. Терпигорев, Д. Кіржнер, О. Зворикін, Н. Міщенко та інші.

Метою статті є спроба простежити шляхи формування лекторських навичок Л.